

Ulvegravene på Holtermoen

Av Bjørn Halland fra Årbok III-1958

Det finnes utrolig mye lokalhistorisk stoff i de gamle Årbøkene til Romerike Historielag. Her en artikkel om «Ulvegraver på Holtermoen» Vi vil presentere diverse artikler med lokalhistorisk stoff fremover. Artiklene kan lastes ned og skrives ut, eller du kan kjøpe hele boka.

At ulven var ei plage og ei skremsle for folk og fe på Romerike fram til 1850-åra, ja enda noe lenger, er vel kjent fra samtidige opptegetninger og fra en tradisjon som ennå er levende.

Gamle folk i grend og bygd kan fortelle ulvehistorier etter førstehånds opplysninger, og påvise steder hvor det har vært gravd «Ulvestuer».

Øyvind Ribsskog har i boka «Rovdyrjegere på Romerike» foretatt en grundig gjennomgåelse av skriftlige kilder om dette emnet, og gjennom sitater og egne opptegetninger av tradisjon, gitt en samlet framstilling som er vårt beste bidrag til forståelse av ulveplagen og bekjempelsen av den.

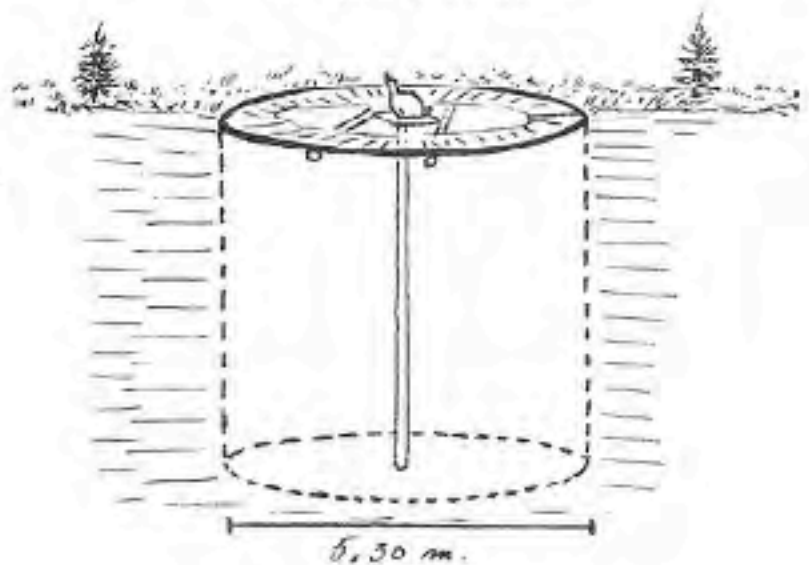
Når jeg til årboka skriver om et emne som er såvidt uttømmende behandlet før, er det et lite bidrag på grunnlag av oppmålinger jeg nylig har foretatt av ulvegraver på Holtermoen i N. Høland, og en utredning om ulvefangsten i grav som er gitt meg av lokomotivfører Alf Sand, Bjørkelangen.

Alf Sands bestefar, Ole Gulbrandsen Sand, var født i 1826 og døde i 1916. Han fanget ulv på Holtermoen fram til 1850, og tok i alt livet av 17 stykker. På sine gamle dager gikk han mange ganger til ulvegravene sammen med sønnesønnen og fortalte hvordan fangsten foregikk.

Da det plutselig ble slutt på ulven, ble gravene fylt igjen så ikke beitedyr skulle ødelegge seg, men på grunn av den usedvanlig faste morenejorda på moen er det den dag i dag lett å finne gravene og måle diameteren på dem. Kantene står helt skarpe.

Det er i alt tre graver som har vært i bruk, samt merker etter graving et par steder til, der en har støtt på fjell eller stor stein før den nødvendige dybde var oppnådd. De to betydeligste gravene ligger tett inntil hverandre, bare halvannen meter atskilt,

Ulvegravene på Holtermoen



omlag 250 meter øst for vegen.

Begge har hatt en diameter på 5,30 meter (et mål som jeg forøvrig ved to anledninger har funnet på stokkebåter) og de skal etter opplysninger Alf Sand har fra sin bestefar ha vært omlag 5 meter dype. Reier Gjellebøl forteller om ulvefangst i Høland (1771): «Man graver om Vinteren et Hul en 4 Alen i Quadrat og ligesaa dybt». Gravene på Holtermoen har altså vært noe større, og dertil sirkelrunde.

Den tredje graven, som ligger vest for vegen, har vært noe over 4 meter i diameter, men de to øst for vegen skal ha fanget best.

En må undre seg over at det har vært nødvendig å grave så dypt som 5 meter, men ulven var sprek og spenstig, og gjorde sikkert de mest fortvilte anstrengelser for å hoppe ut.

Midt i graven var det reist en stolpe, som på toppen ble forsynt med et løst brett, der lokkedyret ble bundet fast. Når ulven sprang utpå veltet brettet, så det ikke skulle gi muligheter for spenstak og ulven kunne hoppe i sikkerhet.

Men ulvejegerne hadde ikke råd til å la åtet falle ned sammen med ulven, og

kanskje bli drept og spist. Dette hindret en ved å henge brettet i et kort snøre. Den vanligste lokkematen var ei levende and eller gås, som satt og skrek i vinternatta og lokket ulven til seg. For å komme ut til stolpen med lokkedyret var det lagt to stokker ved siden av hverandre, tvers over grava.

Hvis ikke anda eller gåsa var frosset ihjel om natta, ble den tatt med hjem og satt i peisen for å varme seg. Det hendte jo slett ikke hver natt at en var så heldig å få ulv. Hadde det gått ulv i grava, så brettet veltet og fuglen hang etter snøret, var det sjelden liv igjen. Men den var jo fullt brukbar til mat... Nærmest kanten var grava dekket med sterke kvister, som ulven ikke greide å stange igjennom om den skulle springe opp etter veggen etter å ha ramlet i hullet. Resten var dekket med tynt ris og bar, og ga lett etter for tyngden når ulven hoppet utpå for å sikre seg en godbit til sulten mage.

Beste fangst-tida var på barfrosen senhøstes, særlig når det falt et tynt lag nysnø som skjulte fellen. Ulven pleide å streife omkring i flokkevis, og kom ofte langvegs fra, enten fra Sverige eller oppover langs Tista-vassdraget. Den har omtrent like mange hvalper som en hund, og en kan gå ut fra at det var ungdyrene i flokken som viste minst forsiktighet. Var en heldig kunne det ramle flere i grava på en gang. Åtet ble som regel ikke satt ut før jegerne visste at det var kommet ulveskreier til bygds.

Ulven var imidlertid svært mistenksom, og jegerne måtte være erfarne i allslags kunster og knep for å gjøre grava mest mulig uskyldig av utseende, og uten skremmende lukt eller spor. Når ulven først var falt i hullet ble det sjelden kostet krutt og bly på den. Et tau og en lang staur var brukbar redskap til avlivingen. Å lage ei ulvegrav kostet stort slit. En masse kubikkmeter jord måtte flyttes på. Viktig var det å velge et sted der ulven kunne ventes å komme, samtidig som jordsmonnet måtte passe til graving, og være så fast at veggene ble stående trygt uten å rase ut. Det måtte også være slik at ikke vann samlet seg i bunnen. Av lett forståelige grunner egnet tørre morener seg best. I leire kunne en nok grave bra dype hull, men leire glir lett ut, og holder på vannet så det ville bli brønn istedenfor ulvegrav.

Alf Sand vet ikke om det var bestefaren som laget ulvegravene på Holtermoen, eller om han overtok dem fra tidligere ulvejegere. Det siste er mest trolig. Ulven er bekjempet i århundrer, både for å sikre buskapen mot overhåndtagende rovdyrplage, og for å oppnå skuddpremie. Pelsen hadde også verdi. Skuddpremien var ifølge «Rovdyrjegere på Romerike» ved forordning i 1730 satt til 2 daler for gammel ulv, en daler for ungdyr, og en til to mark for hvalper mellom 3 og 6 uker. Med den tids arbeidslønninger var det godt betalt, selv om en skulle holde på i ukevis med å lage seg ei god ulvegrav.



Lokalhistorie

Som dere ser har vi presentert en artikkel fra Årbok III-1958.

Den kan finnes på:

<https://www.historielag.no>

Under fanen: Lokalhistorie

Vi har også mange andre artikler som blir presentert der, men det vesentlige blir artikler fra våre Årbøker.

Vi kommer til å minne om hva som er presentert der i Skytilen fremover.

Det kommer også en QR kode som kobler deg til hjemmesiden vår og LOKALHISTORIE.

